

Müslim'i itaatsizliği yüzünden öldürttü-
günü söyledi.

Kısa boylu, geniş alınlı, esmer tenli bir kişi olan Ebü Müslim soğuk kanlı, acımasız, ketum, cömert, akıllı ve ileri görüşlü bir devlet adamı olarak temayüz etmişti. İyi bir eğitim görmüştü, çok iyi derecede Arapça ve Farsça biliyordu. Miras olarak sadece beş hizmetçi kız bıraktığı rivayet edilir (*Mücmelü't-tevârîh ve'l-kışaş*, s. 328). Kaynaklarda Fâtıma ve Es-mâ adlı iki kızı ile Yesâr adında bir kardeşinden bahsedilmektedir.

Ebü Müslim İslâm tarihinin önemli şahsiyetleri arasında yer almaktadır. Emevî hânedanının yıkılmasında ve Abbâsîler'in hilâfete geçmesinde oynadığı rol sebebiyle ona "nâkilü'd-devle, sâhibü'd-devle, mümtü'd-devle, muhyü'd-devle" unvanları verilmiştir. Siyasî ve askerî başarıları yanında Horasan'ın imarı yolunda da büyük adımlar atmıştır. Merv'de ve Nişâbur'da camiler yaptırmış, Merv ve Semerkant'ın surlarını tamir ettirmiştir. Ebü Müslim İran, Özbekistan, Türkmenistan ve Dağıstan'da olduğu gibi Anadolu Türk halkı arasında da mübarek kahramanlardan biri kabul edilmiştir. O daima hakkı savunan, haksızlığa ve zulme karşı çıkan bir kişi olarak gösterilir. Ebü Abdullah Muhammed b. Ümrân el-Merzûbânî'nin *Aḥbâru Ebî Müslim şâhibi'd-da've'si* ile Ebü Tâhir-i Tarsûsî'nin *Ebü Müslimnâme'si* gibi onun kahramanlıkları hakkında yazılan ve mitolojik unsurlar içeren halk hikâyeleri ve destanlar, yeniçeri ortaları mahfillerinde ve halk arasında zevkle okunmuştur. Dünyanın çeşitli kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunan bu halk hikâyeleri ve destanlar ciltlerle ifade edilmektedir. Corci Zeydân'ın *Ebü Müslim el-Ḥorâsânî* (Kahire 1905) adlı tarihî romanı Zeki Muğâmiş tarafından Türkçeye (İstanbul 1330), Habîbullah-ı Âmûzgâr tarafından da Farsça'ya (Tahran 1318) çevrilmiştir (ayrıca bk. EBÜ MÜSLİM DESTANI).

Ebü Müslim'in soyundan geldiğini iddia eden veya onun imâmetine ve ulûhiyyetine inanan bazı kişiler ve gruplar ölümünden sonra siyasî-dinî isyanlar başlatmışlar ve intikamını almak için seferber olmuşlardır. Bunlar arasında İshak (Türk), Sinbâd, Mukanna' el-Horasânî ve Bâbek gibi şahıslarla Rizâmîyye, Hürremdîniyye (Hürremiyye), Ebü Müslimiyye, Berkûkiyye, Râvendîyye, Mukanaiyye gibi firkalar sayılabilir. Ebü Müslim'in ayrıca ahîler ve Bektaşîler nezdinde de büyük itibarı vardı.

BİBLİYOGRAFYA :

Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (Ömerî), s. 409, 412, 413, 430, 439, 441; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, Kahire 1300, s. 145; Dineverî, *el-Aḥbârü't-tvâil*, s. 343, 359, 362, 364, 370, 376, 377, 378, 379-382; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 327, 332, 340-344, 351-354, 361, 364-368; Taberî, *Târîh* (de Goeje), bk. İndeks; Mes'ûdî, *Mürâcü'z-zehab* (Abdülhamîd), III, 301-306; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, VI, 92-95; Nizâmülmülk, *Siyâsetnâme* (Bayburtlugil), VI, 282-283, 316, 323; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 145-155; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ'*, VI, 48-73; Browne, *LHP*, I, 240-247; *Mücmelü't-tevârîh ve'l-kışaş* (nşr. Muhammed Ramazânî), Tahran 1318 hş., s. 17, 308-309, 314-318, 323-329; Corci Zeydân, *Ebü Müslim el-Ḥorâsânî*, Kahire 1933; S. Moscati, "Studi su Abû Müslim I-III", *Accademia Nazionale dei Lincei XII. Convegno, Oriente e Occidente nel Medioevo*, Roma 1949, s. 223-235, 474-495; (1950), s. 89-105; a.mlf., "Abû Muslim", *El'* (Fr.), I, 145; Irene Melikof, *Abû Muslim, le "porte-hache" du Khorassan dans la tradition épique Turco-Irannienne*, Paris 1962; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukûtu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 231-233, 237, 243, 246, 248-255, 258, 259, 261; M. A. Shaban, *Islamic History*, Cambridge 1971-76, I, 163, 182-188; II, 2-8, 11, 13, 65; a.mlf., *The 'Abbâsî Revolution*, Cambridge 1979, s. 148, 149, 153-163; "Abbâsîler Devri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1986, III, 24, 25, 27-89, ayrıca bk. İndeks; Barthold, *Türkistan*, s. 89, 209-215; a.mlf., "Ebü Müslim", *IA*, IV, 39-41; Jacob Lassner, *Islamic Revolution and Historical Memory*, New Haven 1986, s. 99-133; R. N. Frye, "The Role of Abû Muslim in the Abbâsî Revolt", *MW*, XXXVII (1947), s. 28-38; Zebîhullah Safâ, "Mâcerâ-yı Tahrîm-i Ebü Müslimnâme", *İrânâme*, V/2, Washington 1987, s. 233-249; G. H. Yüsofi, "Abû Moslem Ḳorâsânî", *EI*, I, 341-344.

HAKKI DURSUN YILDIZ

EBÜ MÜSLİM el-KECCİ

(bk. KECCİ).

EBÜ MÜSLİM el-LEYSİ

(bk. LEYSİ).

EBÜ NADRE

(أبو نضرة)

Ebü Nadre Münzir b. Mâlik
b. Kutaa el-Abdî
(ö. 108/726)

Muhaddis tâbiî.

Hayatının ilk dönemleri hakkında bilgi yoktur. Abdülkays kabilesine nisbetle Abdî, bu kabilenin bir kolu olan Avakâ'dan olması sebebiyle Avakî nisbeleriyle anılır. Dedesinin adı Kit'a ve Kut'a şeklinde de okunmaktadır. **Aşere-i mübeşşere**'den Talha b. Ubeydullah'ı görmüş, Hz. Ali, Ebü Hüreyre, İbn Abbas, İbn

Ömer, Ebü Saîd el-Hudrî, İmrân b. Husayn ve Câbir b. Abdullah gibi sahâbilerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Katâde b. Diâme, Yahyâ b. Ebü Kesîr, Âsım el-Ahvel, Humeyd et-Tavîl ve Saîd b. Ebü Arûbe gibi tâbiîn âlimleri rivayette bulunmuşlardır.

Basra'nın önde gelen âlimlerinden olan Ebü Nadre hakkında Ahmed b. Hanbel hayırdan başka birşey bilmediğini söylemiş, İbn Sa'd, Yahyâ b. Maîn, Ebü Zür'a er-Râzî ve Nesâî onun **sika*** olduğunu söylemişlerdir. İbn Hibbân ise fasîh bir kimse olduğunu, fakat rivayetlerinde hata ettiği ileri sürmüştür. Ukaylî ve İbn Adî onu zayıf râvilere dair eserlerine almakla beraber aleyhinde birşey söylemişlerdir. İbn Sa'd'ın pek çok rivayeti bulunduğunu söylediği Ebü Nadre'nin bu rivayetlerinden bazıları, Buhârî dışında *Kütüb-i Sitte* ile (bk. Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ'*, IV, 529) Dârimî'nin *es-Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde yer almıştır (bk. Wensinck, VIII, 265).

Ebü Nadre hayatının sonlarına doğru felç oldu ve 108 (726) yılında vefat etti. Bu tarih 107 ve 109 olarak da zikredilmiştir. Cenaze namazını vasiyeti üzerine Hasan-ı Basrî kıldırdı.

Yahyâ b. Maîn'in belirttiğine göre Ebü Nadre kavminin ileri gelenlerindendi (arîf). Siyah sarık sarar, sakalını sarıya boyardı. Karısı Zeyneb ile birlikte Horasan fetihlerine katılması, onun âlim ve zâhidliğinin yanında mücahid olduğunu da göstermektedir. Akranı olan Hasan-ı Basrî hastalığı sırasında onu ziyaret edip kendisine hayır duada bulundu.

Ebü Nadre, İslâmiyet'in ilk yıllarında müslümanların birbirlerine, boş günlerinde ileride vakit bulamayacakları zamanlar için, sağlıklı günlerinde de hastalıklı dönemler için iyi şeyler yapmayı, gençlik yıllarında ihtiyarlık günleri, henüz hayatta iken de ölüm sonrası için çalışmayı tavsiye ettiklerini söylerdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh*, II, 586; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 355-356; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 449; Ukaylî, *ed-Du'afâ*, IV, 199-200; İbn Ebü Hâtim, *el-Cerh ve't-tâ'dil*, VIII, 241; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 420; İbn Adî, *el-Kâmil*, VI, 2365; İbn Şâhin, *Târîhu esmâ' i's-sikât* (nşr. Abdülmu'tî Emin Kal'acî), Beyrut 1406/1986, s. 317; Ebü Nuaym, *Hilye*, III, 97-101; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ'*, IV, 529-531; a.mlf., *Mîzânü'l-i'tidâl*, IV, 181-182; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 101-120*, s. 301; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 302-303; Hazrecî, *Hulûşatü Tezhib*, s. 387; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 265.

BİLAL SAKLAN